

MAGDALENA JAGIELSKA, KLARA ŁUCZNIK

TANIEC JAKO MEDIUM PRZEKAZU MEMETYCZNEGO

Ludzkie ciało jest najbardziej wyjątkowym tworzywem dostępnym człowiekowi. Jest najczulszym instrumentem, a jego twórczy geniusz nie zależy od wykształcenia czy wieku. Naznaczone „liniami papilarnymi” pojedynczej osoby, a jednocześnie wypowiadające się w tańcu, uniwersalnym języku całego gatunku – przynosi najpełniejszą opowieść o człowieku, opowieść nie do zapisania i nie do wypowiedzenia.

Ewa Wycichowska¹

Zdolność do porozumiewania się jest niezbędna dla zachowania społeczności, tworzenia relacji oraz przekazywania wiedzy. Jest również podstawowym mechanizmem, który pozwala grupie społecznej zachować swoją tożsamość i historię.

Zanim wynaleziono pismo, większość ludzkiej komunikacji opierała się na słownych opowieściach, historiach przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Istotne znaczenie miały także pieśni i obrzędy oraz symbolika pozawerbalna. Jedną z pierwszych form prymitywnej komunikacji wizualnej – rysunki naskalne – pojawiły się już ok. 130.000 p.n.e.². Niewiele jednak miejsca w literaturze przedmiotu poświęca się roli tańca, jako metodzie kształtowania tożsamości grupowej oraz międzypokoleniowego przekazywania norm społecznych.

Autorki niniejszego artykułu skoncentrowały się na tańcu, jako medium komunikacji związanym z ekspresją ruchową człowieka. Taniec, zgodnie z definicją Kurta Sachsa, jest rozumiany jako „każde rytmiczne działanie ruchowe, nie służące wykonywaniu pracy”³. Sachs podkreśla też, że taniec jest uniwersalny dla całego gatunku ludzkiego, jako środek motoryczno-rytmicznej ekspresji nadmiaru energii i radości życia.

Taniec jako medium komunikacji

Obecnie, poza byciem samodzielną dyscypliną sztuki, w literaturze przedmiotu taniec postrzega się jako sposób rozładowania napięcia poprzez ekspresję emocjonalną⁴.

Jak pokazują badania Lange⁵ w kulturach pierwotnych taniec był formą autoekspresji, w której człowiek odzwierciedlał swoim działaniem cykliczność otaczającego go świata. W miarę rozwoju cywilizacji taniec wyrażał ważne dla danej społeczności treści

¹ Cytat z wywiadu udzielonego dla czasopisma „Więź” (5/2007).

² H. Capelo, *Symbols from the Sky: Heavenly messages from the depths of prehistory may be encoded on the walls of caves throughout Europe*. „Seed Magazine”, July 2010. <http://seedmagazine.com/content/article/symbols_from_the_sky>, data dostępu: listopad, 2011.

³ C. Sachs, *The World History of The Dance*. London 1937.

⁴ C. Darwin, *The Expression of the Emotions in Man and Animals*. London 1972.

⁵ R. Lange, *The Nature of Dance. An Anthropological Perspective*. London 1975.

kulturowe, wierzenia i normy społeczne, najczęściej te trudne do werbalizacji, które jednak miały istotną rolę w tworzeniu podwalin systemu wartości danej społeczności⁶. Dziś, pomimo różnorodności form, pełni podobną funkcję w kulturze. Jest elementem obrzędów związanych z wchodzeniem w dojrzałość (jak polonez studniówkowy), zakładaniem rodziny (w naszej tradycji to pierwszy taniec młodej pary), ważnych wydarzeń w społeczności oraz elementem nawiązywania relacji (tańce towarzyskie, dyskotekowe, itp.)⁷.

Za pomocą umownych symboli, ruchów, gestów, rytmiczności i tempa, taniec opisuje różnorodne zjawiska: zarówno emocjonalne, jak i dotyczące świata fizycznego i społecznego, przekazuje też idee abstrakcyjne. Treści przekazywane przez taniec mogą mieć charakter pozawerbalny, związany z bezpośrednim przedstawieniem ruchu, tworzeniem widowiska, mogą jednak być również oparte o konkretne znaczenia i symbole. Skłonność do posługiwania się tańcem, jako medium komunikacji, pojawia się wraz z koniecznością nazywania zjawisk, które przerastają możliwości poznawcze człowieka⁸. Tancerz, poprzez przedstawianie takich treści, jak przemijanie pór roku, ważne wydarzenia historyczne społeczności, czy odgrywanie ról społecznych, może się z nimi identyfikować, w związku z czym rozwija się jego świadomość jako jednostki. Poprzez taniec kreuje on wewnętrzny obraz zjawisk, jakie prowokują go do ruchu⁹. Taniec okazuje się być zarówno medium przenoszącym memy, jak i sposobem ich powstawania, poprzez ruchową reakcję na otoczenie oraz emocje.

Tanec jest także jedną z najstarszych form sztuki i sposobów przekazywania treści, jednak nie ma wiele prac na temat memów, jakie przekazuje. W kolejnej części artykułu postaramy się zdefiniować, jak można rozumieć mem tańca oraz jakie są mechanizmy jego transmisji i ewolucji. W zrozumieniu tych mechanizmów pomogą przywołane przykłady.

Memy w tańcu, memy tańca

W literaturze memetycznej jak dotąd nie zdefiniowano memu tańca, dlatego w ramach niniejszego artykułu postanowiono analizować go podobnie, jak memy o innych etiologiach i interpretować go, zgodnie z ideą Dawkinsa, jako jednostkę przekazu kulturowego¹⁰. W jaki jednak sposób można analizować poszczególne memy tańca?

Tanec składa się z uporządkowanych przebiegów ruchowych, gestów, wykonywanych w określonej kolejności i rytmie, czasem przekazuje pewną treść albo wyraża emocje tancerza, czasem jest formą bez treści¹¹.

Memem tańca może być w takim razie określony jako:

- Przebieg ruchowy (gest, technika tańca, element tańca klasycznego, np: kolisty ruch ręką)
- Treść zawarta w tańcu, przekazywana niewerbalnie (np. treści związane z powtarzalnością pór roku, narodzinami, śmiercią, wyraz emocjonalny)
- Przebieg ruchowy niosący skodyfikowany przekaz treściowy – (Mudra, pantomiczne elementy tańca klasycznego, elementy tańców totemicznych)

Transmisja memów tańca ma pewne szczególne właściwości – zachodzi bowiem najczęściej poprzez naśladownictwo w trakcie wspólnego tańczenia. Jest to najczęstszy sposób uczenia się tańca, jak i partycypowania w wydarzeniach czy zabawach tanecznych.

⁶ j.w.

⁷ I. Turska, *Krótki zarys historii tańca*. Warszawa 2010.

⁸ G. Van der Leenw, *Czy w niebie tańczą*. „Literatura na Świecie” 5, s. 306–353, 1985.

⁹ D. Koziełło, *Tanec i psychoterapia*. Poznań 2002.

¹⁰ R. Dawkins, *The selfish gene*. Oxford 1976.

¹¹ R. Lange, *O istocie tańca i jego przejawach w kulturze. Perspektywa antropologiczna*. Poznań 2009.

Pierwotne tańce były tańcami całych społeczności, co do tej pory można spotkać w tańcach kultur plemiennych¹². W czasach współczesnych taniec popularny, użytkowy, czy uliczne style tańca (*street dance*), są także rozpowszechniane w drodze replikacji. Taki model transmisji ułatwia dynamiczną ewolucję memów, ponieważ powielanie tańca najczęściej nie jest zbyt dokładne i uzależnione od fenotypu nosiciela, czyli możliwości fizycznych tancerza, jego wyglądu, naturalnych skłonności ruchowych oraz zdolności do ekspresji.

Wraz z komplikacją form tanecznych i rozwojem kultury pojawiła się pozycja nauczyciela tańca, jako eksperta uczącego innych¹³. W tej sytuacji transmisja memów jest bardziej zinstytucjonalizowana. Z jednego źródła są one rozpowszechniane dalej i replikują się wśród uczniów. Dzięki takiemu modelowi memy mogą być powielane bardziej dokładnie, co odpowiada kodyfikowaniu się tańców i ich technik. Potrzeba nauczyciela tańca wyniknęła głównie z konieczności wiernego odtwarzania przekazu, zwłaszcza gdy taniec zawierał ważne treści o znaczeniu religijnym czy obrzędowym. W tych formach ruch miał konkretne znaczenie (jak np. w *Mudrze*, gdzie każdy gest odpowiada konkretnej treści), stąd ważne było dokładne odtwarzanie.

Formy widowiskowe tańca spowodowały nowy sposób rozprzestrzeniania się memów, a mianowicie pojawiają się widzowie, odbierający treści przekazywane przez taniec w sposób bierny. Jest to szczególna sytuacja, gdzie memy są transmitowane ze zmianą swojej charakterystyki. To co tancerz odczuwa nie tylko umysłowo ale i cieleśnie, widz odbiera głównie wizualnie, ale dzięki neuronom lustrzanym potrafi odczytać emocje, czasem też uwewnętrznić fizyczne odczucia oglądanego tancerza. Natomiast najczęściej nie jest w stanie odtworzyć samego tańca. W sytuacji widowiska transmitowane są memy treściowe, wizualne, emocjonalne, natomiast rzadko kiedy transmitują się wzorce ruchowe, chyba, że w postaci najprostszych gestów.

Z czasem pojawiły się próby kodyfikacji tańca w sposób bardziej stały, niezależny od konkretnej osoby. W kręgu europejskim notacja taneczna zaczęła się intensywnie rozwijać od czasów renesansu¹⁴. Z początku opisowa, ewoluowała i przypierała najróżniejsze formy: rysunków poszczególnych póz, map kroków itp. Z czasem lepiej została osadzona w muzyce, a specjalizując się, stała się oddzielnym językiem zapisu ruchu, który choć obecnie bywa bardzo dokładny, jak dość skomplikowany system Labana¹⁵. Najczęściej specjaliści od notacji tańca i jej rozszyfrowywania, nie są ani twórcami ani wykonawcami tańca, są osobami zatrudnionymi w teatrach dla tworzenia dokumentacji i odtwarzania zapisanych już choreografii scenicznych.

Obecnie taniec jest także przekazywany na pomocą najróżniejszych form rejestracji ruchomego obrazu. Nie ma już potrzeby jednoczesnej obecności pierwowzoru lub odtwórcy i naśladowującego, czy widza. Taniec uniezależnił się od fizycznego spotkania nadawcy i odbiorcy. Video (a może sam taniec?) jest jednak na tyle specyficznym środkiem przekazu, że rzadko kiedy wrażenia z oglądania nagranych tańców dorównują tańcowi na żywo. Również powielanie, uczenie się tańca z nagrań jest o wiele trudniejsze niż naśladownictwo w grupie, czy nauka od nauczyciela. Memy tańca najlepiej się replikują w kontakcie bezpośrednim między ich nosicielami

Naszym zdaniem, skuteczność transmisji memów tańca jest związana z jego wysoką zaraźliwością. Ludzie zazwyczaj czerpią wiele przyjemności z tańca. Stąd, pomimo

¹² I. Turska, dz. cyt.

¹³ Tamże.

¹⁴ A. Hutchinson, *Guest, Choreographics: a comparison of dance notation systems from the fifteenth century to the present*. Routledge 1998.

¹⁵ J. Newlove, J. Dalby, *Laban dla wszystkich*. Warszawa, 2011

że taniec już dawno powinien zostać wyparty przez inne środki przekazu, jako bardziej doskonałymi, czy narażonymi na mniej nieścisłości, to jednak memy tańca stanowią wciąż istotną i żywą tkankę ludzkiej kultury. Świadczą o tym zarówno wciąż żywe zwyczaje lokalne, jak taneczne zabawy ślubne oraz zjawiska masowe, jak chociażby moda na tańce latynoamerykańskie, czy przyciągający tłumy z całego świata festiwal w Rio de Janeiro. Aby zrozumieć ten fenomen należy zastanowić się, jakie funkcje taniec pełni (i wciąż pełni) w społeczeństwach ludzkich.

Typy treści transmitowanych przez taniec

Na przestrzeni historii taniec miał wiele funkcji w kształtowaniu życia społecznego oraz przekazywał najróżniejsze treści. Podstawowym kluczem dla zrozumienia znaczenia tańca jest pytanie o środki wyrazu, jakim dysponował człowiek, w stosunku do treści z jakimi się spotykał¹⁶. Z punktu widzenia memetyki, jest to pytanie nie tylko o treść informacji memetycznej, ale też dostępne środki jej transmisji i rozpowszechniania.

Najstarsze informacje o tańcu pochodzą z okresu neolitu, są jednak tylko informacją pośrednią, uzyskaną na podstawie skalnych malowideł i artefaktów¹⁷, stąd trudno wyobrazić sobie, jak taniec powstawał. Na podstawie prac antropologicznych możemy przypuszczać, że wczesne formy tańca były ściśle połączone z innymi formami ekspresji, które dopiero wraz z rozwojem społecznym oddzieliły się i zaczęły być traktowane jako oddzielne dyscypliny: muzyka, teatr, sztuki plastyczne¹⁸. Ta synkretyczna sztuka pierwotna była autoekspresją ówczesnego człowieka wobec świata, jego cykliczności, rytmiczności i praw nim rządzących¹⁹.

Taniec rozwijał się w miarę poznawania przez człowieka pierwotnego elementów otaczającego go życia. Taniec w życiu społeczeństw pierwotnych odgrywał bardzo istotną rolę, był dziedziną, w której rodziły się i wyrażały różne formy życia kulturalnego i duchowego²⁰. Na tym poziomie taniec pełnił rolę pamięci grupy, był naturalnym medium dla przekazu memów kultury pomiędzy pokoleniami.

Początkowo człowiek starał się naśladować jego przejawy, oddziaływać nań i wyrazić swój uczuciowy do niego stosunek. Czynił zaś to za pomocą najbardziej naturalnego „instrumentu”, jakim było jego własne ciało²¹. Przeważającą rolę w życiu człowieka pierwotnego odgrywały czynności użyteczne – zdobycie pożywienia, poszukiwanie partnera do spółdzenia potomstwa, ochrona przed zagrożeniem życia. Jego tańce także były blisko związane z funkcjonalnością – miały charakter magiczny, a treści w nich zawarte związane były z obserwacją otaczającej rzeczywistości i jej naśladownictwem. Był to taniec głównie obrazowy, pantomimicznie przedstawiający treść, najczęściej o charakterze zespołowym²².

Rozwój życia ekonomicznego i społecznego, a wraz z nim rozwój psychiki ludzi, rodził nowe potrzeby w sferze kulturowej i wyznaczał kolejne funkcje tańca. Powoli taniec oddala się od pantomimy, a jego elementy zaczynają być przetwarzane na umowne gesty. Traci swój magiczny cel, a poprawienie warunków życia sprzyja rozwojowi tańca rozrywkowego, popisowego, opartego na gimnastycznej zręczności. Pojawiają się też nowe cele i zadania dla tańca, rozwijają się tańce o tematyce miłosnej, relacji damsko-męskich²³.

¹⁶ R. Lange, *The Nature of Dance. An Anthropological...* dz. cyt.

¹⁷ I. Turska, dz. cyt.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ R. Lange, *The Nature of Dance. An Anthropological...* dz. cyt.

²⁰ R. Lange, *O istocie tańca...* dz. cyt.

²¹ I. Turska, dz. cyt.

²² Tamże.

²³ Tamże.

Z perspektywy przetrwania grupy płodność i prokreacja zawsze miały kluczowe znaczenie, stąd duża wartość przypisywana zdolności kobiet do rodzenia dzieci i przedłużania ciągłości rodu i wiele tańców o tematyce płodnościowej i symboli w tańcu, związanych z cyklicznością życia: płodnością i śmiercią²⁴.

Wraz z rozwojem kultury rodowej, w tańcu pojawiają się nowe ugrupowania tancerzy, pojawia się szereg, z solistą na czele (którym najczęściej jest szaman lub wódz). Dawna magiczna, naśladowcza pantomima kultów totemistycznych ewoluje w stronę skomplikowanych, artystycznych pantomim z maskami, gdzie tańczący utożsamia się z maską, którą nosi²⁵. Przykładem tańca totemicznego jest m.in. taniec Lamparta, w którym tancerz utożsamia się z totemem w takim stopniu, że się z nim w pełni identyfikuje, przejmując zachowania i sposób myślenia imitowanego zwierzęcia. Taniec ten spełnia rolę tańca wojennego, odtwarzanego przed konfrontacją z wrogiem plemieniem. Pozwala on wojownikom na zwiększenie waleczności i czujności, aktywizację ciała, podniesienie poziomu uwagi i pobudzenia, a tym samym ma za zadanie przyczynić się do większej skuteczności na polu walki.

Rozwijają się także inne tańce wojenne, oparte na imitacji ruchów walki, będące w dużej mierze treningiem wojowników, jak i zapisem wiedzy o walce²⁶. Te formy tańca miały na celu integrację grupy, przywoływanie wartości grupowych i aktywizowanie wojowniczych postaw, ale były też sposobem na przechowywanie wiedzy o taktyce i technikach wojennych. Taką rolę pełnią obecnie układy ruchowe wykorzystywane przez wschodnie szkoły walki.

Osiadły tryb życia w kulturach pasterskich zapoczątkowuje kult sił przyrody. Wiatr, deszcz, słońce, nie dając się odwzorować dosłownie, sprowokowały rozwój umownych symboli i znaków, oraz wykorzystywania zastępczych rekwizytów, takich jak gałązki przedstawiające drzewa poruszane wiatrem²⁷.

Wraz z tymi zmianami, można zauważyć postępujące wykorzystywanie symboli oraz wzrost umowności w tworzeniu znaczeń gestów i ruchów tanecznych. Rodzą się tańce wegetacyjne, związane z czynnościami rolniczymi i porami roku, które miały sprowadzać urodzaj bądź odpowiednią pogodę. Taką funkcję pełnią tańce ekstazy, gdzie uporczywy, nieustający ruch ma na celu sprowadzić np. deszcz bądź inne zjawisko przyrodnicze. Rytuał deszczu jest jednym z najbardziej rozpowszechnionych tańców na świecie i choć w różnych kulturach wygląda odmiennie, powtarza się element długotrwałego, monotonnego ruchu, powtarzanego aż do osiągnięcia pożądanego skutku²⁸. Inne tańce wegetacyjne mają charakter obrazowy. Tu taniec naśladuje ruchy wykonywane podczas pracy bądź zjawiska przyrody, jak wiatr czy wzrost roślin. Tancerz może też utożsamiać się z rośliną i jej wzrostem po czym obrazowo naśladować proces jej wegetacji i na przykład za pomocą skoków obrazować ich wzrost²⁹. Tańce wegetacyjne mają za zadanie przekazywać wiedzę o zjawiskach przyrody, wegetacji i pogody, przypominają o ich cykliczności oraz kolejności działań. Są sposobem na przechowywanie wiedzy społeczności w sposób niewerbalny, a jednak bardzo trwały.

Powolne jednoczenie się rodów w większe struktury społeczne, sprzyjało rozwojowi tańca o charakterze epickim, służącego do przekazywania legend, historii i wierzeń poszczególnych rodów. Taniec zaczął służyć do podtrzymania tożsamości grupowej, przechowywał tradycje i schematy kulturowe danej grupy dla kolejnych pokoleń na poziomie niewerbalnym³⁰.

²⁴ E. James, *The cult of the mother-goddess*. ?????? 1961

²⁵ I. Turska, dz. cyt.

²⁶ Tamże

²⁷ Tamże

²⁸ Tamże

²⁹ R. Cavendish, C. Burland, B. Innes, *Man, myth & magic: The illustrated encyclopedia of mythology, religion, and the unknown*. New York 1997.

³⁰ I. Turska, dz. cyt.

Kolejną ważną funkcją tańca jest jego udział w ceremoniach inicjacji zarówno chłopców, jak i dziewcząt. Skodyfikowany taniec jest w tym wypadku obrzędem wchodzenia w dorosłość. Często przybierał postać ekstatycznej, wielogodzinnej lub nawet wielodniowej uroczystości³¹. Rola tańca przy przejściu w dorosłość nie zanikła nawet w wysoko rozwiniętych kulturach istniejących współcześnie. Dziś podobną funkcję ma tańczenie poloneza po polskich studniówkach, czy bale na zakończenie szkoły czy bale debiutantów.

Po dziś dzień taniec jest silnie związany z kultem i religijnością. Choć w kręgu chrześcijańskiej Europy taniec nie jest dziś kojarzony z obrzędem religijnym (wyjątkiem jest tu m.in. Hiszpania), to na całym świecie uroczystości religijne lub sama modlitwa ma elementy ruchowe, taneczne³². Taniec ma za zadanie wyrazić to, co wtórne wobec werbalizacji w przypadku wiary i emocji z nią związanych. Oraz budować jedność społeczności. Ciekawym przykładem jest Mudra, czyli tradycja tańca hinduskiego. Ta ściśle skodyfikowana technika (każdy gest, ruch i zwrot ma określone znaczenie) służy do tłumaczenia testów ksiąg religijnych Wedy, stanowi swoisty słownik ruchowy, za pomocą którego tancerze opowiadają treści świętych hymnów i legend. Dzięki temu ich treść mogła być przekazana szerszej rzeczy odbiorców, także tych, którzy nie rozumieli trudnych testów ksiąg religijnych³³. Za pomocą tańca trudne abstrakcyjne pojęcia mogły nabrać realnych, wręcz fizycznych kształtów, co ułatwiało ich odbiór.

Inną ważną funkcją tańca jest przekazywanie norm życia społecznego. Stąd tańce już w kulturach plemiennych uwzględniają hierarchiczność w grupie, podobnie tańce korowodowe w europejskiej tradycji ludowej, czy w kulturze chińskiej. Wywodzące się z Europy tańce dworskie odwzorowywały strukturę społeczną dworu, a charakter tańców w parach odzwierciedla normy kontaktów damsko-męskich w danym okresie³⁴. Również uroczystości w życiu rodzinnym, w szczególności śluby, są związane z odpowiednimi tańcami. W niektórych kulturach zarówno narodziny, ważne rocznice, jak i pogrzeby odbywają się wraz z tańcem przeznaczonym specjalnie na tę okazję³⁵.

W końcu taniec stał się też formą czystej sztuki widowiskowej, wykonywanej przez zawodowych tancerzy dla zebranej publiczności. Jego funkcja uległa zmianie i stał się zarówno formą prostej rozrywki (popisy zręcznościowe), jak i sztuki wyższej. Widowiska te mogą nieść treść epicką: jak balety klasyczne, które są baśniowymi opowieściami, czy spektakle tańca japońskiego³⁶. Mogą też być widowiskami bez treści, gdzie przekaz jest czysto wizualny, ruchowy, czego świetnym przykładem są spektakle Merca Cunninghama³⁷ z poprzedniego stulecia.

Ludzie przez wieki odkrywali coraz nowe możliwości, jakie posiada taniec, jako medium przekazu. Coraz trudniejsze formy powodowały specjalizację tańca i drogę od powszechności do sztuki wykonywanej przez wąską grupę specjalistów. Ta droga rozwoju tańca nie jest jedyną. Taniec zajmuje ważne miejsce w kulturze ludzi na całym świecie. I choć w rozwiniętej kulturze zachodniej zajmuje o wiele mniej miejsca niż jeszcze parę wieków temu, to nic nie wskazuje na to, by miał przestać być praktykowany powszechnie.

³¹ J. Sieradzan (red.), *Ryty przejścia i inicjacje, niegdys i teraz*. [w:] *Inicjacje: Społeczne znaczenie sytuacji liminalnych w rytach przejścia*. Białystok 2006, s. 11–52.

³² R. Lange, *O istocie tańca...* dz. cyt.

³³ I. Turska, dz. cyt.

³⁴ B. Cohen-Stratynner, *Social Dance: Contexts and Definitions*; *Dance Research Journal* Vol. 33, No. 2, Social and Popular Dance (Winter, 2001), pp. 121–124; *Congress on Research in Dance*

³⁵ I. Turska, dz. cyt.

³⁶ Tamże

³⁷ W. Klimczyk, *Wizjonerzy ciała: panorama współczesnego tańca*. Kraków 2010.

Świadczy o tym zarówno tłum w dyskotekach w sobotnie noce, jak i tańce weselne, z powrotem cieszące się popularnością.

Podsumowanie. Zmienność i stałość memów w tańcu na przestrzeni pokoleń

Człowiek, aby funkcjonować w grupach społecznych, potrzebuje rozmiarów złożoności symbolicznych interakcji a także przekazywać treści nie tylko pomiędzy najbliższymi członkami grupy, ale także międzypokoleniowo.

Zważywszy na fakt, że taniec jest wciąż obecny we wszystkich kulturach a także poszczególne jego formy pozostały aktualne pomimo upływających lat i problemów z replikacją memów tańca w oderwaniu od konieczności bezpośredniej nauki bądź naśladownictwa, można uznać, że jest to jedna z bardziej skutecznych form przekazywania informacji między pokoleniami. Bogactwo tematów tanecznych pokazuje uniwersalność tego medium, szczególnie w odwołaniu do treści trudno werbalizowanych, takich jak emocje, ekstaza religijna, przeżywanie kontaktu z przyrodą bądź szerszą grupą społeczną. Tematyka dotycząca funkcjonowania natury, struktur społecznych i wierzeń jest wspólna dla większości kultur i choć wraz z rozwojem cywilizacji ta funkcja tańca ma mniejsze znaczenie, wciąż odgrywa istotną rolę w rytuałach inicjacji, przechowywaniu pożądanych postaw płciowych i obrzędach.

Taka rola tańca pozwalała kształtować tożsamość grupy poprzez budowanie wspólnego, fizycznego doświadczenia, które łączyło niezależnie od zdolności do komunikowania się za pomocą języka. Dzięki tym właściwościom tańca pomimo następujących po sobie pokoleń, grupa mogła funkcjonować jako całość – młodzi członkowie społeczności, nabywszy wiedzę związaną z tańcami ważnymi dla danej grupy, pozyskiwali również podstawową wiedzę dotyczącą odgrywania ról społecznych, wiedzy o kosmogonii, czy sposobie zachowywania się podczas kluczowych wydarzeń grupowych. Wspólne tańczenie oznaczało bycie zaakceptowanym członkiem danej społeczności.

Taniec więc pozwalał zachować stałość tożsamości międzypokoleniowej grup, sam jednak podlegał delikatnym fluktuacjom i ewolucji. Modyfikacje, zachodzące w nim, mają z jednej strony charakter historyczny – zmiany w systemach społecznych, w kluczowych wydarzeniach bądź rewolucje kulturowe wiązały się również z wprowadzaniem nowych tańców, modyfikacji ich struktury ze względu na ilość tancerzy, bądź formacje taneczne. Z drugiej jednak strony, szczególność ewolucji memów wynika również z niemożności jasnego i jednoznacznego ich skodyfikowania. Sam fakt, że nośnikiem memów tańca jest ciało ludzkie, powoduje, że są one mocno zabarwione indywidualnymi cechami tancerzy. Fenotyp odtwórcy tańca, płeć, sposób interpretacji danego tańca, bądź jego zdolności fizyczne mogą wpływać na interpretację i znaczenie przekazywanych treści³⁸. Mechanizm ten daje okazję do ewolucji i mutacji memu oraz rozpowszechniania znaczeń aktualnych tylko lokalnie, w danym czasie i miejscu, niemożliwych do pełnego odtworzenia w innych okolicznościach.

TANIEC JAKO MEDIUM PRZEKAZU MEMETYCZNEGO – Streszczenie

W poniższym artykule przedstawimy taniec, jako unikalne medium przenoszenia memów dotyczących norm społecznych, wiedzy o świecie oraz wierzeń. W pierwszej części przedyskutujemy, czym właściwie jest mem tańca, jakie są możliwości jego transmisji pomiędzy pokoleniami i w jaki sposób ulega on ewolucji. Następnie przywołamy przykłady transmitowanych przez ta-

³⁸ C. Greiner, *Memes And The Creation Of New Patterns Of Movement In Dance*. "Congres international de cybernétique" 15, Namur 1998.

niec treści kulturowych, które w przeważającej większości mają charakter niewerbalny i uniwersalny międzykulturowo. Co więcej, ilustrują, w jaki sposób treści te są transmitowane pomiędzy pokoleniami.

DANCE AS A MEDIUM OF MEME TRANSMISSION – Summary

This article presents dance as a unique medium of transmission of such memes as social norms, knowledge and beliefs. In the first part it discusses a definition of a meme of dance and possibilities of its transmission between generations and ways of its evolution. Then it brings examples how and what is transmitted through dance at various development stages of civilization, and its cross-cultural differences. These examples show the versatility of the medium of dance for meme transmission in non-verbal communication. Also we observe generation stability of certain types of memes, in particular beliefs, and dynamic evolution of the others.